

Kōlablok Jibañ ko ñan Ajiri Jidik
ilo Wāween am Jerbal ibben Taktō eo an Ajiri eo Nejum:

Melele in Jibañ ko jen im ñan Jinen im Jemen Ajiri

Washington State Department of
CHILDREN, YOUTH & FAMILIES

Einwöt ke kwe eo kwōj jinen ak jemen ajiri eo nejum, elabtata am jela kin ajiri eo nejum jen jabdewöt armij. Kwōjela wāween kattoñe im wāween kainemmon ae. Kwōjela ta ko emmontata ibben im ta ko ej aikuji.

Innem ilo ien an ajiri eo nejum bōke jibañ ko an ajiri jidik, aurok jermal eo am ñan jibañ an taktō eo an ajiri eo nejum* jela ta kajur im aikuj ko ibben ajiri eo nejum, im ta jermal in jibañ ko remaron jibañe.

Kwōmaron kōjellaik taktō eo an ajiri eo nejum kin burokraam in jibañ ajiri jidik, bōtab kwōmaron bar kōnaan bwe en bōk kwōnaan ilo jibañ ko. Juon “Jermal Ibben Doon ñan Jibañ ko an Ajiri Jidik” im ej ikōtaan taktō im jinen im jemen ajiri ekkā an jab kaju walok. Elōñ alen ien ko elabtata tōbrak ilo jermal ibben doon ej kinke jinen im jemen ajiri – kwe – ej kōmman bwe mennin en tōbrak!

Elōñ buñten ko kwōmaron kōmmane amiro jermal im jela kajeen doon im kwōnaan an tōbrak ibben taktō eo an ajiri eo nejum. Bok in melele in ej lewaj rōjañ im lomnak ko ñan am jinoo jermal ibben juon taktō kāl ak bar ñan kōkmanmanlok am jermal ibben taktō eo am.

---

*Ñan kabidodo, jej kōjermal naan eo “taktō” bōtab lomnak kein remaorn bar jibañ ibben rijermal ro jet rej lellok jermal in jibañ einwöt nōōj, taktō in rijibañ, im ro jet.

Kelete juon Taktō

Eñin ej jet wāween ko ekkā am lale ñan kelete taktō eo:

Kapeel im melele kin nañinmij

Ewōr ke an katak in kaminene im jejjetin jermal kapeel eo aurok ñan aikuj ko an ajiri eo nejum?

Juon taktō eo ewōr an jejjetin jermal ikijen kapeel ibben ajiri, aikuj ko rejenolok, ak jejjetin kakōlkōl emaron kain jermal ko kwōj kabōk.

Iminene in jermal

Emōj ke an taktō eo lale ajiri ro jet im kakōlkōl ko aer ej einwōt ajiri ro nejum ak ñan ajiri ro erumij aer kapeel ak ewōr utamwe ko ibbeir?

Kain iminene in enaj jibañ an taktō eo am jela kin mennin jibañ im jermal in jibañ ko remaron jibañ ajiri eo nejum im baamle eo.

Kautiej im maron kenono ibben doon

Ebidodo ke am maron kenono ibben? Kwōj ke āliklik ibben? Emmon ke ibbam ñe erro ajiri eo neum ej kenono ibben doon?

Kwō ke lōke an armij in lale an ajiri eo nejum ejmour?

Juon taktō emaron emmonlok ilo juon jermal. Kelet juon taktō emaron melelein kelet an wōr kapeel kin kein jermal kapeel ko an raan kein, kapeel ilo wāween an kenono ibben armij, im ewōr an iminene in jermal.

Kwōj kelet ta eo kwe im ajiri eo nejum aikuji ilo ien in. Kwōmaron loe an wōr oktak ilo ta eo kwōj iomwin ien.

Kōmman Ien Amiro Jela Kajeen Doon

Kwōn juon eo ej jermal ibben

Lomnak kin wāween am kōnaan naj jermal ibben taktō eo an ajiri eo nejum. Ewi wāween am kōnaan an kōlaajrak wāween lale im jermal in jibañ ko ñan ajiri eo nejum? Ta jermal eo kwōkōnaan ilo am kōmmāne kelet ko ikijen wāween an taktō im kin nañinmij ko an?

Jab dewōt wāween am jermal ibben, kwōj aikuj jab aliklik in lelok kajjitōk, kwalok ta ko kwōj lomnak, im loe ke kwe im taktō eo ej mōttan kumi in kōmadmōd eo.

Im bareinwōt, kwōj aikuj bōk kajjitōk im lomnak ko jen taktō eo, im kōtlok an mōttan kumi eo ej lale ajiri eo nejum.

Kwōn juon eo remaron lale

Kwalok ilo wāween am makūtkūt kin wāween eo kwōkōnaan bwe en lale kwe im wāween am kōnaan an lale ajiri eo nejum.

Ñe kwōj kōnaan bwe en roñjake kwe, innem en bar emmon am bar roñjake. Ñe kwōkōnaan bwe taktō eo am en mōnōnō kin ajiri eo nejum, innem kwalok am mōnōnō kin ajiri eo nejum.

Kwōn melele

Ekkā an wōr an taktō ro rinañinmij rej aikuj lale alikin doon, aoleb 15 minit ak emaron bar mokajlok. Ñe einwōt taktō eo ej ekairir in lale rinañinmij eo an juon, emaron jimwe lomnak eo am!

Ñe kwōj aikuj an lablok ien, ba ñane im ej aikuj kōnaan kōtōbrak mennin. Lale *Kwōr Tokjen Kajojo Ien Taktō* (peij 6) ñan jejetin lomnak ko kin am kōlablok ien.

Kōmman bwe taktō eo en jela kajeen ajiri eo nejum

Kenono kin men ko remmon im bareinwōt ta ko kwōj inebata kaki. Kwalok pija im bwebwenato ko bwe en maron kōnaan im jela kajeen ajiri eo nejum.

Kwalok am kamoolol

Ba kommol, ilo am ba lok ak ilo jeje. Ba ñan taktō eo am ta eo ej lewaj jibañ im ke emmon an jermal.

Jab kāt māne an ejellok bōd ilo jab dewōt

Aoleb armij ro rejela kajeen doon ewōr ien ko rejab bidodo innem enaj bar einwōt ilo wāween in. Kwōn maron kōmman otkak, elañe aikuj. Kwōn jela bwe taktō ro rej bar armij, im lelok ien bwe en kōkmanmanlok wāween ko.

Ñe elab an buñ buruom kin taktō eo an ajiri eo nejum, innem ewōr tokjen am madmōde ien ko rebin.

Lale *Lomnak in Jañij Taktō ro* (peij 4) ñan melele kin ñaat eo kwōmaron kelet in kōmmāne juon otkak.

Katak Wāween eo Emmon ñan Leto Letak Melele

Aoleb rej leto letak melele

Lomnak am leto letak ibben taktō eo am einwōt amiro bwebwenato ilo wāween eo emmon im ewōr kautiej. Melelein enaj ruo wāween leto letak im komiro jimor aikuj boktok kajjitōk, abnōnō, tōbrak, im kōjatdikdik ko ñan ien amiro kenono.

Lukkun kalikar wāween amiro leto letak melele

Kajjitōk ibben taktō eo am wāween eo emmontata ñan kenono kin an lale ajiri eo nejum.

Ewōr ke juon ien eo emmon ilo raan ñan kall?

Ekōnaan ke bwe kwōn mokta kenono ñan opij eo an nōōj elañ ewōr am kajjitōk ilo kōtaan ien taktō ko am?

Enañin ke wōr ien ko taktō eo ekōnaan am kall ae ilo mweo imōn?

Taktō eo am ej ke kōtllok am leto letak melele ibben ilo email? Ak fax? Ak wāween ko jet?

Jab inebata ilo am aikuj rōjañ ilo kōtaan ien taktō ko

Ñe ewōr am inebata kōtaan ien taktō ko im kwōj lomnak kwōmaron aikuj ak kōnaan uwaak eo jen taktō eo an ajiri eo nejum, kajjitōk ibben nōōj eo bwe taktō eo en kall ae kwe.

Kōmelele ke elablok am inebata jen mokta – ñan wūn ko kwōmaron jab kōmelele ilo ien eo wōt – im ke elab am kōnaan kaju kenono ibben.

Lomnak

Kwar ke maron kenono kin kajjitōk ak abnōnō ko elabtata aer aurok ibbam? Ñe jab, emmon ke ibbam ak ewōr ke juon bebe kin wāween am naj bōke melele eo kwōj aikuji?

Kwōj ke loe am juon eo ej jermal ibben kumi in ejmour eo an ajiri eo nejum? Ewōr ke juon men eo kwōmaron kōnaan koktak am kōmmane tokelik.

Lomnak in Jañiji Taktō ro

Elōñ jinen im jemen ajiri ro ebuñ burier kin taktō eo an ajiri eo nejeir. Bōtab jet ien jej lomnak ejab jimwe aoleb men. Eñin ej jet kajjitōk ko kwōmaron kajjitōk ibbam make.

- ▶ Emmon ke wāween an opij eo jermal ibbam?
- ▶ Taktō eo emaron ke kenono ibbam ilo ien am aiku?
- ▶ Elab ke am poktak kin rōjañ ko im wūnin an taktō eo lewaj jejjetin jibañ in kōmadmōd ko?
- ▶ Kwōj ke lomnak rejab lukkun bōk inebata ko am? Mennin ej ke kōmman am kajjitōk im jab jela ñe ejimwe am ak an taktō eo lomnak?

Tomak kin ta eo kwōj lomnake. Ñe ejab emmon am jermal ibben im kwōjañin maron kōkmanmanlok innem ej ien am jañij taktō.

Kajeoñ in kōmmane ilo wāween eo emmon.

.....

“Kommol kin aoleb jibañ ko emōj am letok ñan ajiri eo neju. Kim ej lukkun kamoool eok kin ien ko am kwar jolok ibbam. Bōtab ilo ien in ejab jejjet jibañ kein ñan baamle in amim – Ikōnaan bwe ajiri eo neju en taktō ibben bar juon.”

.....

Kakoba Taktō eo an Ajiri eo Nejum ilo Burokraam in Jibañ ñan Ajiri Jidik

Taktō ro rekōnaan bōk kwōnaer ilo burokraam in jibañ ajiri jidik im an ajiri eo nejum. Bōtab, aer boub emaron kōmman aer jab maron lukkun bōk kwōnaer.

Ñe kwōnaj kakoba taktōeo am ilo kelet in jibañ ko an ajiri jidik im kajjitōk ta an lomnak, kwōmaron loe am kōmmane juon jermal ibben doon eo ñan lelok jibañ ñan ajiri jidik!

Eñin ej jet roñjañ ko:

Lelok melele

- ▶ Lolorjak an taktō eo am bed etan ilo mael ko rej ikijen aoleb burokraam ko an ajiri eo nejum.
- ▶ Boktok ripoot ko kwōlukkun kōnaan kenono kaki ilo ien taktō ko.
- ▶ En kwe eo kwōj bed kōtaan taktō im burokraam in jibañ eo an ajii djik – lelok letak kajjitōk im abnōnō ko ibben doon.

Kūr

Kajjitōke ñe emaron etal ñan juon Individualized Family Service Plan (Bebe in Jibañ eo Emōj Kōjenolok an Juon Baamle, IFSP) ak kwelok an kumi. Lelok kajjitōk kin ien im jikin ko remmon tata.

Taktō eo am emaron kōnaan etal ñan kwelok ko ilo raan ko rejab karōk ñan rinañinmij, ilo jibbon tata, ak ilo jemlokin raan in jermal eo. Kōmmane juon kwelok an kumi eo ej madmōd ilo opij eo an taktō eo am emaron kōmman bwe en bidodolok an bōk kwōnaan.

Kōlaajrak Ien

Kōlaajrak ien taktō eo am ñan ien eo kein kajuon ilo raan eo ñe ejab ālikin wōt mōñā in raelap elañe kwōkōnaan kadiklok ien am kattar.

Ñe ewōr am kajjitōk ak abnōnō ko remaron bōk ien eo aitoklok jen mokta, kajjitōk an rijerbal ro ilo opij eo kōlaajrak ien taktō ko raitoklok. Enaj emmon ibben taktō im rijerbal ro kin kōjella ko moktalok im enaj diklok am inebata kin an jabwe ien.

Kabojak

Lomnak kin ta eo kwōkōnaan jen ien taktō eo mokta jen am etal:

- ▶ Kōmmane juon laajrakin melele kin kajjitōk, abnōnō, im melele ko jet kwōnaan lelok.
- ▶ Emmon am kenono kin melele ko rejab ikijen ejmour bōtab ewōr tokjeir ñan kwe im ajiri eo nejum.
- ▶ Lomnak kin ta melele eo ilo laajrak eo elab tata. An aurokt ñan kwe.

Kajjitōk ibben taktō eo elañe ekōnaan juon kabe in kajjitōk im abnōnō ko mokta jen am etal. Email, fax, ak boklok laajrak in melele ko ibbam mokta jen ien taktō eo emaron lelok ien ñan an taktō eo kebooj aoleben uwaak ko ñan kajjitōk ko am.

Bōk kwōnaam

Lelok lajra kin kajjitōk im abnōnō ko ilo jinoin ien taktō eo. Emaron wōr an taktō eo make bar lajra kin ta ko ej aikuj kōtōbrak ilo ien taktō in. Komiro maron aikuj jimor kelet ta eo kom ej kenono kake ilo ien taktō in im ta eo kom naj kenono kake tokelik.

Emokaj ien taktō ko im emaron bin emej aoleb melele ko kom ear kenono kaki. Eñin ej jet lomnak ko ñan jibañ am kememej:

- ▶ Jeje melele kin ta ko kom ej kenono kaki. Kōjberal ejjā bok in jeje eo ñan am jeiki kajjitōk im uwaak ko am ilo kajojo ien taktō. Mennin enaj kōmman an bidodolok am lale aoleben melele ko iomwin ien.
- ▶ Boktok juon armij eo emaron jibañ roñjak im jeje melele – im bed ñan an jibañ kwe, elañe aikuj.
- ▶ Kajjitōk ñe kwōmaron kanne teep kin amiro kenono.

Jet ien kwōmaron aikuj bar karool melele ko kom ej kenono kaki ñan ta ko kwōj inebata kaki. Eñin ej jet wāween ko ñan kōmmane mennin:

- ▶ Lelok juon kajjitōk. “Ta am lomnak kin...”
- ▶ Bwebwenato kin juon wāween eo ej walok ibben ajiri eo nejum im kwōkōnaan kenono kake. “Ilo kar raan eo lok juon ilo kwelok in IFSP eo...”

- ▶ Kwōn ukōte ta ko kom ej kenono kake. “Bar juon men eo iar kōnaan kenono ibbam ej...”
- ▶ Ñe taktō eo am enaj lewaj melele eo kwōjab jela ak ebin am melele, kajjitōk ñe kwōmaron kall ae tokelik ñan an bar lewaj melele kin kajjitōk ko am.
- ▶ Ñe taktō eo am ejab maron iwōj ñan kwelok in IFSP eo, kajjitōk rōjañ im melele eo jen ibben moktalok.

.....
“Eñin ej ta eo inaj kajjitōk an koba ilo IFSP eo an ajiri eo neju. Ta am lomnak?”
.....

Kwalok melele eo jen taktō eo am ibben kumi eo an IFSP.

Taktō eo am emaron juon eo ej jibañ kwe bōke jermal in jibañ ko kwōj tomak ajiri eo nejum aikuji.

- ▶ Kenono ibben kin ta eo kwōj lomnak ej aikuji. Ñe taktō eo am enaj erra, kajjitōk an jeiki juon leta ñan kumi eo an IFSP im ej kōmeleleiki rōjañ ko amiro.
- ▶ Kajjitōk ibben taktō eo am elañe juon armij uwaan kumi in madmōd eo emaron kall ae ñan aer kenono kin rōjañ ko.

Melele kǎāl

Ilo ien taktō ko an ajiri jidik im ien taktō ko jet, ba ñan taktō eo am kin tōbrak ko ibben ajiri eo nejum ilo burokraam in jibañ eo an ajiri jidik. Lelok jabdewōt kajjitōk im kwalok jabdewōt abnōnō ko ibbam kin jermal in jibañ ko.

Bar juon wāween eo ekalimomo im ewōr tokjen ñan am lelok melele ñan taktō eo am ej en wōr ien am jilkinlok pijan ajiri eo nejum im kwalok tōbrak eo ear kōmmane:

.....
“Eñin ej leddik eo neju ej limo ilo ien kajota. Kin jibañ ko an ajiri jidik, iar katak wāween rōjañ an lablok an kañ molin mōñā ko. Ejako an iten mōmnoj im jañ ilo ien an elo mōñā im ijab inebata kin an eddeklok. Jibañ an ajiri jidik ear jibañ an emmonlok aō bed ibben leddik eo neju im jibañ bar baamle eo aō – ejako ad tarinae ilo ien mōñā! Kommol kin jermal in lemaanlok eo!”
.....

Juon eo ej Rōjañ ñan Jibañ ko an Ajiri Jidik

Kwōj ke kaurōk jibañ ko ñan ajiri jidik? Kwar ke kōnaan bwe ren kar lemaanlok ajiri eo nejum moktalok? Kwōj ke lomnak taktō ro aikuj lablok aer jela kin jibañ ko ñan ajiri jidik? Kwōj ke kōnaan juon eo ej Rōjañ Jibañ ñan Ajiri Jidik?

Ekkā an jinen im jemen armij ro ekajur tata aer ilo aer lelok rōjañ. Emōj am make ioone im ewōr bwebwenato ko am make kwōmaron lelok – kwōmaron kōmmāne juon oktak eo emmon.

Eñin ej jet buñten ko rebidodo kwōmaron kōmmāne ñan kaajeded melele kin wūnin an aurok jibañ ñan ajiri jidik:

Wōn eo kwōn kenono ibben ...

Jinoe juon kumi eo rejela im remōnōnō in jermal ibbam – ba ñan nukkuim im mōttam kin jibañ ko an ajiri jidik im wāween an kar jibañ ajiri eo nejum im baamle eo am.

Lelok melele in ñan taktō eo an ajiri eo nejum, innem lelok melele eo am ibben ro jet ilo jikin taktō eo.

Kobalok ibben Koonjel eo ej Kōlaajrak Jermal Ikōtaan Opij ko ilo jukjukinbed eo am. Kwōnaj ioone ro jet rej bar kōnaan ta ko kwōj entañ kaki. Kajjitōk ibben Family Resources Coordinator (Rikōlaajrak Mennin Jibañ ko an Baamle, FRC) eo am wāween am kobalok. Ñe ejellok am FRC, kwōmaron kall ae lok 1-800-322-2588 (Family Health Hotline (Lain in Jibañ ikijen Nañinmij an Baamle)) im kajjitōke ritōl in FRC eo ilo aelon eo am.

Ñe emmon ibbam kenono ilobelej, kwōmaron lomnak am bed ilo Jikin ko Jinen im Jemen ko rej Kenono Ilobelej im kōmmāne ien ko rej lelok melele.

Ta eo kwōn ba ilo ien am kwalok melele...

Jet armij rekōnaan roñjak kin melele in katak ko emōj loi kin jibañ ko rej lelok ñan ajiri jidik. Ñan elōñ armij, bwebwenato ko aer make ej jibañ kij melele wāween an juon burokraam jibañ ajiri im baamle ko aer. Bwebwenato ko rej ta ko rej kōmman oktak ñan emmonlok.

Ta bwebwenato ak waan joñak ko kwōkōnaan kenono kake im rej kōmman juon ak lablok melele in katak ko laajrak?

Jibañ ko an ajiri jidik ej jibañ baamle ko jela ren ita ilo ien ewor oktak im ilo wāween aer makutkut.

Ewi wāween an jibañ eo ajiri eo nejum ej bōke kōmman oktak eo emmon ñan baamle eo am? Ej ke kadiklok abnōnō im inebata? Ta eo emōj am katak kake im ej jibañ an emmonlok am mour ilo am bed ibben ajiri eo nejum?

Jibañ ko an ajiri jidik rej jibañ ajiri ro tōbare joñan eo elabtata remaron.

Ta ko kwōj kōnaan ñan ajiri eo nejum? Ewi wāween an kar im naj jibañ ko an ajiri jidik jibañ?

Wāween eo elabtata an jejjet burokraam ko rej lelok jibañ ñan ajiri jidik ej ilo ien rej jino lelok ilo ien an ajiri eo dik.

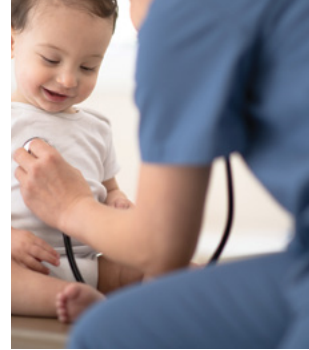
Ta inebata eo am jinoin tata kin ajiri eo nejum? Ewi wāween an taktō eo uwaak ak wāween eo kwar kōnaan an uwaak? Kōmelele kin wāween an juon FRC jibañ baamle ko kabōk jermal in jibañ, mennin jibañ, jāān, im melele ñan kebaak.

Burokraam ko elabtata an jejjet aer jermal ekoba jinen im jemen ajiri.

Ewi wāween am bōk kwōnaam? Ta eo emmon ibbam kake?

Melele eo aurok tata: Jibañ ñan ajiri jidik ej jermal ñan ajiri im baamle ko. Ñan melele ko relablok, lale melele in kaajeeded eo *Please Ask, Babies Can't Wait (Jouj im Kajjitōk, Niñniñ ko Remaron Kōttar)* (FS_0032) ewōr online ilo: www.dcyf.wa.gov/publications-library/FS_0032.

ÑAN MELELE KO RELABLOK:

Department of Children, Youth, and Families (Opij eo ej bōk eddon kakien ko rej kejbarok Ajiri, Jodikdik, im Baamle)

PO Box 40970
Olympia WA 98504-0970
Email: esit@dcyf.wa.gov
www.dcyf.wa.gov

Jikin Bōk Melele ikijen Nañinmij jen Baamle ñan Baamle juon burokraam an PAVE Melele ko jen Baamle ko ilo Washington

(253) 565-2266
(800) 572-7368
www.familyvoicesofwashington.com
www.wapave.org

DCYF ejab kalijeklok im joñan wōt an kadeloñ aoleb armij ñan burokraam im jibañ ilo an jab kalijeklok kin er riia, kalor in kilier, elañe kora ak emmaan, kabuñ, tōmak, rimarre ak jab, lal eo juon ear ejaak jeñe, wāween an juon kalikar ñe ae kora ak emmaan, elañe veteran ak jab, ak an walok jabdewōt utamwe ilo enbwin, wāween an roñjak ak lolakijen, ak ilo kōmelij.

Ñe kwōkōnaan kabe in peba in ajeeded kein ejellok wonnen ilo juon bar wāween ak kajin, jout im kebaak DCYF Constituent Relations (Jikin eo ej Jibañ Armij an DCYF) ilo 1-800-723-4831 ñe ejab email ae lok communications@dcyf.wa.gov. DCYF PUBLICATION FS_0003 | DEL 11-008 MS (08-2023) Marshallese